

Vaqif Qurbanov¹, Lamiyə Əliyeva²
AZƏRBAYCAN DİLİ DƏRSLİKLƏRİNDƏ MƏTNLƏRİN MƏZMUN
XÜSUSİYYƏTLƏRİNİN TƏHLİLİNƏ DAİR

Azərbaycan dili dərslərində əsas və yardımçı mətnlərin funksionolji tipologiyasından söz açarkən, öyrədici və tərbiyəedici mətnlərin ortaq məzmun xüsusiyyətlərindən ayrıca danışmalıyıq. Azərbaycan dili dərslərində əsas mətnlər həm öyrətmək və həm də tərbiyə etmək vasitələridir. Ənənəvi təlim metodologiyasında nədənsə bizə elə gəlirdi ki, dərslər ədəbi dil qaydalarını öyrətmək üçündür. Ona görə də dərslər heç vaxt məlumatla, mövzu ilə, hekayətlə başlanmazdı. Ancaq dil qaydalarının bir xətt üzrə öyrədilməsi üçün tərtib edilirdi. Mətn fəlsəfəsi təkcə təlim rus dilində olan məktəblər üçün Azərbaycan dili dərslərində verilirdi. Hər bir dərslər bir mətnin oxunması, dərk olunması və mənimsənilməsi üzərində qurulardı. Başlıca diqqət bu mətnlərin omonim, sinonim, antonim və s. semantizasiyasına yönəldilirdi. Bu cəhət, təkrar edirik, milli dil dərslərində deyil, ikinci dili öyrədən dərslərdə nəzərdə tutulardı. 2008-ci ildən istifadədə olan Azərbaycan dili dərslərində isə mətn problemi başqa cür nəzərdə tutulmuşdur. Yəni bu, bir növ, ikinci dil dərslərini xatırladır. Mətnlər bölmələrə, mövzulara görə müəyyənləşir. Mətnlərin üzərində strategiyalı oxu, habelə təfəkkür inkişafı ilə nitq inkişafı məqsədlərinin təlim məqsədləri həyata keçirilir. Əsas mətnlər ədəbi-bədii, elmi-kütləvi, publisistik və işgüzar əməli üslublarda olan materiallardan ibarətdir. Belə mətnlərdən öyrədici və tərbiyəedici funksionallığı gözlənilir onların təlim məqsədləri və təlim nəticələri bilikverici, habelə tərbiyəedici xarakterdə qurulur. (1, s.80-93) Təhlillərimiz onu göstərir ki, təlimverici, tərbiyəedici bir çox tiptən olan mətnlərin ən başlıca xarakterik xüsusiyyətləridir. Təkcə onu deyək ki, elmi kütləvi mətnlər əslində bilikverici olmalıdır. Lakin onların tərbiyəediciyi daha güclü və təsiredici olur. Eyni zamanda bədii mətnlərin də o cümlədən adi bir gündəliyin də informativ ağırlığı ilə yanaşı, təsirediciyi və tərbiyəediciyi daha xarakterik şəkildə nəzərə çarpır. Fikrimizə aydınlıq gətirmək üçün dünyada öz ixtiraçı şöhrəti ilə tanınan “Tomas Edison” mətnindən şagirdlər həm bilik qazanır, həm də tərbiyə alırlar. Həmin mətnin hər iki aspektdən təsirediciyi təsəvvür etmək üçün müşahidə və təhlillərə keçək. Mətnin qısa məzmunu belədir: “Balaca Elva hələ ibtidai siniflərdə oxuyur. Sınıf müəllimi ona bir bükülü, yeni qatlanmış vərəq verib, anasına çatdırmağı tapşırır. Elva evə gəlir və həmin məktubu anasına verir. Anası açıb məktubu oxuyur və oxuduqca da gözlərindən yaş axıdır. Ana müəllimin yazdıqlarını ucadan oxuyur ki, Elva da eşitsin: “Sizin oğlunuz çox istedadlıdır o, bizim sinifdə oxumağa layiq deyil, adlı-sanlı kolleclərdə oxumağa layiqdir. Onun zehni çox inkişaf etmişdir. Xahiş edirəm məsləhətimə ciddi fikir verəsiniz”.

Elva bu sözləri anasının dilindən eşidir, öz qüvvə və bacarığına inamı artır və getdikcə daha yaxşı oxumağa başlayır. O dərəcədə çalışqan uşaq olur ki, öz şagird yoldaşlarını kölgədə qoyur. İllər keçir, o ali təhsil alır, yeni-yeni ixtiralar etməkdə özünü sınayır və axırda dünyanın bir nömrəli ixtiraçılarından olur.

Müəllimin göndərdiyi məktub əhvalatından 30-40 il keçmişdir. Elva Tomas Edison dünyada məşhur ixtiraçıdır. Anası da vəfat etmişdir. Bir gün o evlərindəki arxivi vərəqləyərkən müəllimindən gətirdiyi həmin qatlanmış kağızı açıb, bu sözləri oxuyur : “Hörmətli valideyn sizin oğlunuz dərk etməsi və zehni etibarını öz sinif yoldaşlarından çox geri qalır. Onlarla bir sinifdə oxumaqda çətinlik çəkir. Siz onu zəiflər üçün məktəbə köçürməyiniz məsləhətdir”.

Bu sözləri oxuyan Tomas Edison təəccüb içərisində qalır. Bəs anası o vaxt yazılanları belə oxumamışdır. Elva həmin məktubu dəfələrlə oxuyur və kövrəlir. Anasının məharəti haqqında düşünür. O məharəti dərk edir və gündəliyində bu cümlələri yazır: “Tomas Edison anasının qəhrəmanlığı dünyanın bir nömrəli ixtiraçısı olmuş oldu”.

Bu mətnin məzmunu bizə nələri aşılayır? Adi bir əhvalatdır? Sadə bir informasiyadır? Gündəlik söhbətdirmi? Bəlkə, pedaqogikadır? Bəlkə, hələ yazılmamış tərbiyə nəzəriyyəsidirmi? Tomas Edison burada anasının davranışını qəhrəmanlıq hesab edir. O necə qəhrəmanlıqdır? Anasının hansı cəhətini o qəhrəmanlıq saymışdır? Dərindən düşündükdə müəyyən etmək olur ki, anasının göz yaşları sevincdən deyilmiş, kədərdən imiş. Ancaq ağılla hərəkət edib, uşağın özünə inamına stimül verən öz arzu etdiklərini dilinə gətirmiş, beləliklə də, daxilində baş verən ziddiyyətlərin çarpışmasına qalib gəlməyi bu cür bacarmışdır. Qəhrəmanlıq da elə budur. Özünü dərk etmək, öz ürəyi ilə danışmaq qərarı dilə gətirmək qəhrəmanlıqdır.

Qeyd edək ki, bu mətnə şagirdlər o qədər tərbiyəvi cəhətlər qazanırlar ki, heç həmin cəhətlərin əsasında bu vaxta qədər nəzəriyyə qurulmayıb. Həyatı hadisələrin, cəmiyyət üzvlərinin verdiyi tərbiyə belə olur. Emosiyaları cilovlamağı bacarmaq, hər şeyi üzə vurmamaq, öz qəhrəmanlığını dilə gətirməmək onun rəhnini tərbiyə verənlərdə axtarmaq əsl tərbiyə məktəbidir. Edison Elvanın gündəlikdə etdiyi iki-üç kəlmə sözün özü də göstərir ki, böyük şəxsiyyətlər şəxsi keyfiyyətləri ilə də şəxsiyyət olurlar. Belə mətnlərin öyrədici, tərbiyəedici imkanlarını araşdırıb, təhlil edib şagirdlərə çatdırmaq həmin mətnlərə iradi saflıq gətirir. Təlimdə tərbiyə anlamı bu şəkildə dərk olunmalıdır.

Dərslərimizə həm öyrədici və həm də tərbiyəedici baxımından dərin məzmunlu mətnlər gətirməyə yenə də ehtiyac var. Elə mətnləri müəllimlər özləri də gətirə bilirlər. Biz bunun şahidi olmuşuq. Bir səciyyəvi fraqmentlə fikrimizə aydınlıq gətirsək, belə bir mənərə gözümlər qabağında canlana bilər.

Sumqayıt şəhərində yerləşən Qubadlı qaçqın məktəbinin baş müəllimi, həmçinin də respublikanın əməkdar müəllimi Ədalət Əsədov X sinifdə Azərbaycan dilindən Sədi Şirazin “İnci” mətninin bilikvericilik və tərbiyəedici baxımından mənə-məzmun təhlilini ustalıqla çox gözəl nümayiş etdirir. Əvvəlcə həmin mətni nəzərdən keçirək :

İnci

“Buluddan dənizə düşdü bir damla,

¹ ADPU-nun professoru

Onu utandırdı sahiltsiz derya.
Dedi: derya olan yerdə axı nəyəm mən ?
Deryaya baxanda heç bir şeyəm mən .
Damla kiçikliyin boynuna aldı,
Bir sədəf damlamı qoynuna aldı.
Gün gəldi, bu damla bir inci oldu,
Dilbər gözellərin sevinci oldu .
Sadəlik göstərib damla alçaldı,
Odur ki, axırda belə ucaldı” .(4)

Təhlilə cəlb olunanlar: a) Bilikvericiliklə bağlı səbəb olanlar : 1) İncinin nə olması; 2) Sədəf nədir? 3) Sədəf hansı damlamı qoynuna alır və yaxud udur? 4) İncini necə əldə edirlər? 5) Ondən məqsəd nədir?

b) Təbiiyəciliyə bağlı cəlb olunanlar: 1) Kiçikliyi boynuna almaq nə deməkdir ? 2) Sadəlik nədir? 3) Ucalmaq nə deməkdir? (Əsas və məcazi mənələrdə)

Nəticə: 1. Onuncu sinif şagirdləri artıq məcazi mənələrlə, hikmətli və ya müdrik kəlamlarla aşağı siniflərdən mərhələ-mərhələ tanış olmuşlar. Belə ki, onlara Məhəmməd Fizulinin aşağıdakı kəlamları da təhlil edilmişdir :

1) “Olmayan qəvvasi-bəhri-mərifət arif deyil
Kim, sədəf tərkibi təndir lölöü – şəhvar söz” .

2) “Fizuli, dəhrdən kam almaq olmaz,
Olmadan giryən, sədəf su almayınca
Əbr nisandan güvhər verməz” .

Beləliklə, bu mətnlər bir - biri ilə əlaqədar olduğu kimi, “İnci” şeirinin məzmununu dərk etməkdə, mənimsəməkdə, bir sözlə, öyrədici, təbiiyəcili baxımından da çox nümunəvi sayılır. Ona görə də belə mətnlərin optimal didaktikası, yəni təliminin səmərəli qurulması üçün dərslərə daxil edilməsi məsləhətdir. Müəllimin nəzərinə də bununla bağlı zəruri məsləhətlər çatdırılmalıdır. Belə məsələləri metodik vəsaitlərdə verirlər. Ancaq dərslərdə o şəkildə qeyd etmək olmaz. Çünki dərslə materialın özünü əks etdirir. Çalışmaları və onların izah şərtlərini əhatə edir. Metodik vəsaitdə isə hansı priyom metod, yol və üsullardan istifadə etmək məsələsi izah olunur. Bilikverici və yaxud da təbiiyəcili didaktik strategiyalar vəsaitdə olur. Müəllimin onları bilməsinə bu gün həmişəkindən çox ehtiyac var.

Uzun illər müəllimlik təcrübəsi olanlara da sual verəndə ki, mətnlərin oxunması üzərində müxtəlif məqsədli işlər aparılması nə ilə tamamlanmalıdır ? onlar bu suala qanədici cavab verməkdə çətinlik çəkirlər. Nəyə görə? Ona görə ki, mətn didaktikasının nəzəri və əməli aspektləri onlara şərh olunmamışdır. Halbuki bu məsələ müəllim üçün vəsaitlərdə, tədris vasitələrində geniş izahını çoxdan tapmalı idi.

Təbiiyəcili sif mətnlərlə əlaqədarır. Dil qaydalarına dair mətnlər isə bilikvericiliklə bağlı olur. Bununla belə, əsas mətnlərin tarixi, coğrafi, fiziki və digər məsələlərlə bağlı informativliyi də az olur. Belə mətnlər V-XI sinif “Azərbaycan dili” dərslərində və müəllim üçün metodik vəsaitlərdə nəzərdə tutulur.

Əlbəttə, dil qaydalarının öyrədilməsi məqsədi ilə verilən mətnlərdə informativlik öyrədiciyə əsas olduğu kimi, təbiiyəciliyə də məntiqi cəhətdən əsas sayılır. Misal üçün, V sinifdə “Lakonizm nədir?” mətni (1, səh.59). Dil qaydalarından çoxmənalı sözlərin tətbiqi yeri olmaqla yanaşı, amonimlər mövzusu üçün də biliyin sistemə salınması cəhətdən əsas olmalıdır. Mətn həm özündən əvvəlki üçün tətbiqi, həm özündən sonrakı üçün tədqiqi xarakter daşmalıdır.

Elə mətnlər də var ki, orada çalışmaların icra şərtlərinə uyğun müvafiq sözlər olmalıdır. Misal üçün, “Dil qaydaları üzrə təkrar” dərslərində çalışmaların hər biri müvafiq qaydalara aid mövzularla əlaqədar qurulur. Bu mənada dərsləkdə 9-10 tapşırıq varsa, onların da iki ya üçü rəbitəli mətnlə gerçəkləşir. Deməli, mətn bilikverici məqsədin xidmətində durur və bu işdə onun da payı olur.

V sinif Azərbaycan dili dərslərində (1, səh.77-78). 11 çalışmanın icra məqsədi ilə 9 təbiiyəcili, 9 öyrədici çalışma mətnlərindən istifadə edilmişdir. Bunlardan birində leksik mənəsi olmayan sözləri tapmaq tələb olunur. Mətn belədir :

“Deyirlər ki, evdə əkilmiş gülü başqasına verməzlər. Çünki gül sevincdir. Əgər onu versən, evin sevinci azalar. Bir də deyirlər ki, yuxuda sənə qənd yaxud qoğal versələr, deməli, şadlıq olacaq. Axı qənd, qoğal şirinlikdir. Ancaq yuxunu gecə nəğil etməzlər. Eləyəndə də deyirlər ki, xeyir olsun. Ay çıraqtı yuxumu sənə deyirəm”.

Çalışma mətninin ikincisində bayatını oxuyub, suallara cavab vermək tələb olunur:

“Əzizinəm din barı,
Danış barı, din barı .
İgidə tab gətirməz,
Yağı tikə min barı .” (1, səh 77)

Bu mətn üzrə əlavə üç tapşırıq da icra olunur. Şagirdlərdən bayatdakı din, barı habelə igidə, yağı sözlərinin mənaları ilə (omonim, sinonim) işlədilməsinin tələb olunması ilə əlaqədarır.

Qeyd etmək lazımdır ki, müasir dərsləklərimizi müdrik kəlamlar bəzəyir. Onların da hamısı başdan başa təbiiyəcili vasitələrdir. Məsələn :

Hər kəsə nəsihət əsər eyləməz,
Ona dil tökmək də əbəsdir, əbəs.
Hərb vaxtı döyüşdən qaçan bir əsgər

Bütün igidləri bədnam eyləyər.
Didsə bir birini iki canavar,
Rahat nəfəs alar çöldə qoyunlar.
Davada düşmənlə vuruşan zaman
Gərək süllə gizlin hazırlaşasan .
Qəlbini əlinə alsan igidlər,
Qarşında diz çöküb səcdə edərlər.
Ordu başçısını ələ keçirsən,
Onu öldürməyə çox tələsmə sən .
Çox isti-soyuqdan çıxıbdır qoca,
Olub ağı, fikri göylərdən uca.
Əsiri öldürən, incidən insan
Bil ki, əsir edər səni də dövrən .
Bunu yaxşı düşün ey arif insan,
Hünər sahibləri aramaz nöqsan .

Qəlbi diri olsun insanın gərək,
Can nəyə lazımdır olmasa ürək .
Soltan bir ağacdır rəyyət rişə,
Ağac kökü üstə durar həmişə .
Gərək rəyyəti incitməsin şah,
Çünki rəyyətdir ölkəyə pənah .
Nə qədər olsa da pislər günahkar,

Tanrı yaxşılara onu bağışlar .

Bu müdrük kəlamlar üzrə tərbiyəediciliklə bağlı aparılan işlərə yekun vurarkən, yəni ümumiləşdirici dərslərdə istifadə etmək çox səmərəlidir. Belə ki, şagirdlərin hərəsi onlardan 3-4 ünü yadda saxlasa, inkişafetdici tərbiyə baxımından da əhəmiyyətli olar.

Bilikverici dərslərdən biri də orfoepik təhlil və durğu işarələrindən öz məqamında istifadə olunmasıdır. Odur ki, aşağıdakı mətnlər üzərində orfoepik təhlil və durğu işarələrinə dair təhlillər aparılması məsləhətdir. Eyni zamanda bu işin sonunu qiymətləndirmək ilə də yekunlaşdırmaq olar.

1. Qartal tək süzməyir göyün üzündə,
Qartalın yanında qartallar olur.
Əgər şir yoxdursa səhra düzündə,
Yüz faiz o yerdə çaqqallar olur.

Ürəyimə dedim: yanma alışma,
Bir vəfa eşqiylə bir də barışma .
Dilimə dedim ki, lal ol, danışma ,
Qorxuram dilimdə qandallar olur.

2. Hər bir kəndin namərdi var, mərdi var,
Qoca dünyanın gör nə boyda dərdi var.
Qoca dünya sehri bir tamaşa,
Çoxlarını salıb, dərdə, təlaşa,
Varlısına çahar-qoşa, şeş - qoşa .
Kasıbına dubir verən nərdi var,
Bu dünyanın gör nə boyda dərdi var !

Ömür ötür, hər şeyə müntəzir ol,
İstər, prokror ol istər, nazir ol,
Şair qardaş, ölüm gəlir hazır ol
Bu cür qışdan bizə hələ dördü var ;
Bu dünyanın gör nə boyda dərdi var .

Nəticə: Dərslərdə öyrədici mətnlərin sayı tərbiyəedicilikdən xeyli üstün olur. Bunun da öz səbəbləri var.

1. Dərslük, adından da görüldüyü kimi tədris materialıdır. Bilik, bacarıq və vərdişləri öyrətmək, aşılmaq və ya mənimsətmək üçündür. Rəhbərsiz, rəhbərli mətnlər isə həm bilik, bacarıq və vərdişlərin əyani tətbiqini reallaşdırmaq və həm də etik, estetik, mədəni cəhətlərdən təsir göstərməkdən ibarət olur.

2. Dərsləklərdəki mətnlər bölmələrə, bölmələr isə ən qiymətli dəyərlərə görə tərtib olunur. Misal üçün, mərdlik, torpaqsevərlik, anaya məhəbbət, düzlük-doğruculuq, səxavətlik, iradəlilik, əzmkarlıq və s. anlayışlar üzrə tərbiyə belə mövzuların mətnlərin seçilməsində prinsiplial kriteriyalar hesab olunur.

3. Mətnlərin ideya məzmununun öyrənilməsinə biganə qalmaq olmaz. Dərslək, hər şeydən qabaq kitabdır. Kitaba da müəllim demişlər. Çünki elm, bilik, mərifət kitablarda olur. Kitab müqəddəsdir. Quran sözünün tərcüməsi də kitab mənasını verir.

“Kitab böyük müəllimdir,
Sinəsində min aləm var;
O səni bir duyğu kimi
Həm güldürər, həm ağladar” . (Bəxtiyar Vəhabzadə)

Beləliklə, biz dərsləklərdəki mətnləri mənə məzmun cəhətdən təhlil edərkən onların çox funksionallığı üzərində dayandıq və deməyə çalışdıq ki, mətn fəlsəfəsi kurikulumda daha geniş şəkildə öz realizasiyanı tapmışdır; Ona görə də “mətni öyrən, mətnlə işlə, anoloji mətn qur” göstərişləri təlim məqsədi olduğu kimi, təlim nəticəsinə də çevirilməlidir. Məktəblərimizdə dərsləklərdəki hansı tiptən, ideya istiqamətindən tərtib olunmuş mətn öyrənilirsə, ona da uyğun mətn qurmaq tapşırığı həyata keçirilməlidir. “Səbət” “Xonça” “Çələng” “Süfrə” mətnlərinin öyrənilməsi səbət, xonça, çələng, süfrə yaradılması, qurulması ilə nəticələndiyi kimi, rəbitəli mətnlərin tədrisi də anoloji rəbitəli mətnlərin yaradılması ilə nəticələnməlidir. Bu cür təhsili bizdən müasir Azərbaycan dili fənninin tədrisi metodikası və didaktikası tələb edir.

4. Azərbaycan dilində kurikulum dərsləkləri mətnlər əsasında tərtib olunub və mətnə yönüm də tədris edilir. I-XI siniflər üzrə bütün dil dərsləklərinin fundamental təbiəti belədir. Mətn öyrəndir. Mətn təlimi digər məqsədlər üçün də əsasdır. Təlim nəticələri də onunla ölçülür. Mətni öyrənmək zəruri olduğu kimi, mətn qurmaq da zərurətdir. Müəllimlər üçün mətn nəzəriyyəsi geniş anlamda şərh olunmalıdır. Biz bu məsələdə təşəbbüs göstərməyə çalışdıq, məqalədə də məhz bu kimi məsələlərdən bəhs olunur.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Azərbaycan dili dərsliyi (5-ci sinif üçün) Bakı . Altun kitab, 2012, 200 səh.
2. Azərbaycan dili (5-ci sinif üçün metodik vəsait) Bakı . Altun kitab, 2012, 200 səh.
3. Kurikulumların hazırlanması və tətbiqi məsələsi. “Kövsər” nəşriyyatı, 2008, 221 səh.
4. Sədi :Bustan, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, Bakı , “Qızıl Şarq” , 1964 . səh: 98.

Azərbaycan dili dərsləklərində mətnlərin məzmun xüsusiyyətlərinin təhlilinə dair Xülasə

Azərbaycan dilindən kurikulum dərsləkləri mətnlərin əsasında tərtib olunmuşdur. I-XI siniflər üzrə Azərbaycan dilindən bütün Azərbaycan dili dərsləklərinin təbiəti belədir. Dərsləklər 4 məzmun xətti üzrə standartları reallaşdırmaq imkanlarına malikdir. Kurikulum dərsləklərinə geniş status verən mətnlərdir. Bunlar da əsas, dinləmə, imla, ifadə və s. olmaqla müxtəlif cürdür. Mətn didaktikası dərsliyin məzmununa bir çox pedaqoji tərəflərdən yeniliklər gətirmişdir. Təlim məqsədləri və təlim nəticələri ilə optimal didaktik imkanlarla belə dərsləklər tədris əhəmiyyətliyinə malik olmuşdur. İndi tam hüquqla demək olar ki, dərslək elm mənbəyidir. Onun əsasında şagirdlər həm elmi biliklərə yiyələnir və həm də onlarda elmi axtarışlar aparmaq həvələri yaranır. Dərslək kitabdır, elm mənbəyi olduğu üçün ona müqəddəs kitab da deyə bilərik. Çünki müqəddəs kitablar da dərslək kimi məktəblərdə öyrənilir. Azərbaycan dili dərsləkləri də öz mətnlərinin məzmununa görə müqəddəsdir. Quran əgər mübarək dinimizi öyrədirsə, Azərbaycan dili dərsləkləri də doğma dilimizin qayda qanunlarını öyrədir. Dərsləkdəki mətnlərin mənə-məzmun xüsusiyyətlərindən bəhs olunan bu məqalədə mətnlərin təhlili əsasında analitik söhbətlər gedir.

Açar sözlər: mətnlər, onun növləri, dərslək mətnləri, bədii mətnlər, elmi kütləvi mətnlər, kurikulum dərsləkləri, mətnlərin səciyyəvi xüsusiyyətləri, öyrədici, tərbiyəçilik, mətn təhlili, rəbitəli və rəbitəsiz mətnlər, əqli nəticələr, tətbiq, inşa .

«Об анализе содержательных характеристик текстов в учебниках азербайджанского языка»

Резюме

На основе текстов были составлены учебные пособия по азербайджанскому языку. Такова природа всех учебников азербайджанского языка для I-XI классов. Учебники имеют возможность реализации стандартов по 4 линиям содержания. Это тексты, которые придают широкий статус школьным учебникам. Это основные, аудирование, правописание, выражение и т. д. Это отличается. Текстовая дидактика привнесла новшества в содержание учебника со многих педагогических аспектов.

Такие учебники имеют образовательное значение с оптимальными дидактическими возможностями с целями обучения и результатами обучения. Теперь можно с полным правом сказать, что учебник является источником науки. На его основе студенты приобретают как научные знания, так и стремление к проведению научных исследований.

Учебник – это книга, потому что это источник знаний, мы также можем назвать его священной книгой. Потому что священные книги тоже изучают в школах, как учебники. Учебники азербайджанского языка священны по содержанию текстов. Если Коран учит нашей благословенной религии, то учебники азербайджанского языка

также учат правилам и законам нашего родного языка. В данной статье, в которой говорится о смысло-содержательных характеристиках текстов учебника, проводятся аналитические беседы на основе анализа текстов.

Ключевые слова: тексты, их виды, учебные тексты, художественные тексты, научно-массовые тексты, учебные пособия, характерные черты текстов, учебные, воспитательные, анализ текста, связанные и несвязные тексты, мыслительные результаты, приложение, реферат.

On the analysis of the content characteristics of texts in textbooks Azerbaijani language

Summary

Based on the texts, teaching aids in the Azerbaijani language were compiled. Such is the nature of all Azerbaijani language textbooks for grades I-XI. Textbooks have the ability to implement standards for 4 lines of content. These are texts that give a wide status to school textbooks. These are basic, listening, spelling, expression, etc. It's different. Text didactics brought innovations to the content of the textbook from many pedagogical aspects. Such textbooks have educational value with optimal didactic possibilities with learning objectives and learning outcomes. Now we can rightly say that the textbook is the source of science. On its basis, students acquire both scientific knowledge and the desire to conduct scientific research. A textbook is a book because it is a source of knowledge, we can also call it a sacred book. Because sacred books are also studied in schools, like textbooks. Textbooks of the Azerbaijani language are sacred in terms of the content of the texts. If the Koran teaches our blessed religion, then the Azerbaijani language textbooks also teach the rules and laws of our native language. In this article, which refers to the semantic and meaningful characteristics of textbook texts, analytical conversations are held based on text analysis.

Keywords: texts, their types, textbook texts, artistic texts, scientific mass texts, curriculum textbooks, characteristic features of texts, teaching, educative, text analysis, connected and non-connected texts, mental results, application, essay.

RƏYÇİ: dos. S.Abbasova